

Det offentliga rummet – en möjlighet till rekreation?

Anna Arvidsson

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land
Sveriges lantbruksuniversitet Uppsala
Landskapsarkitekturprogrammet 2012

*SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för
naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för
landskapsarkitektur*

EX0529 Kandidatarbete i landskapsarkitektur, nivå:
grundnivå G2E, 2011, 15 hp på
landskapsarkitektprogrammet, Uppsala

© Anna Arvidsson

Titel: Det offentliga rummet - en möjlighet till
rekreation?

Engelsk titel: The public space - an opportunity to
recreation?

Nyckelord: kantzoner, offentliga rum, rekreation,
sittplatser, stressåterhämtning

Handledare: Katri Lisitzin, SLU, institutionen för
stad och land

Examinator: Ulla Myhr, SLU, institutionen för stad och
land

Online publication of this work:

<http://epsilon.slu.se/>

Alla bilder som inte har en källa är tagna av författaren.

Abstract

The city-environment is often a stressful one, offering many different types of sensoric impressions that make us exhausted. For this specific reason, it is very important to have areas within the city where people can relax and recuperate. The aim of this essay is to examine if public places such as a park or a square can fill a recreational purpose. In addition to this, the essay will also examine the possibility of those two environments complementing each other in this regard. The answers to these questions were found by conducting a literary study, which resulted in several theories about the way people are affected by the way public places are designed. There are also theories suggesting that urban environments can have a negative effect on people, and that nature, in contrast, is much more suitable for recuperating.

The different places used in the study were investigated in regard to their differences in climate, types of furniture, floral arrangements and levels of noise. Activities offered at the different locations were also noted and analyzed.

One of my conclusions is that what makes a place suitable for relaxing and recuperating is a low level of noise and plenty of greenery.

Another conclusion I have drawn is that a park and a square can complement each other because people visit them for different reasons. In a park, people want to experience calm and quiet, and at a square, they want to engage in lucrative commerce. But both environments still make people feel rested and recuperated.

Sammandrag

Stadsmiljöer kan ofta vara stressiga med många olika intryck som tröttar ut oss. Därför är det viktigt att det finns platser i staden där man kan ta det lugnt och återhämta sig. Syftet med den här uppsatsen är att undersöka om offentliga rum som en park och ett torg kan ha rekreativa egenskaper och huruvida dessa platser kan komplettera varandra i detta hänseende.

För att finna svar på dessa frågor har jag till en början gjort en litteraturstudie som resulterade i ett antal teorier om bland annat hur offentliga rums uppbyggnad och möblering påverkar hur människor beter sig på platsen. Andra teorier är att urbana miljöer och ljud kan ha en negativ inverkan på människors hälsa och att naturen kan stimulera återhämtning.

Platserna inventerades därefter med hänsyn till deras rumslighet, klimatförhållanden, möblering, växtmaterial och ljudpåverkan, även aktiviteter som fanns på platserna noterades. Sedan analyserade jag platserna med inventeringen som grund och teorierna som utgångspunkt.

De slutsatser jag kunnat dra utifrån analysen är att offentliga rum i staden kan ha rekreativa egenskaper. Det mest avgörande är bullernivån och graden av vegetation. Ju tystare och grönnare en plats är desto mer rekreativ är den. Även möjligheten till att uppehålla sig på en plats har stor betydelse för om den har en lugnande inverkan.

Andra slutsatser jag kunnat dra är att en park och ett torg kan komplettera varandra genom att människor har olika syften med att besöka platserna. Parkbesökarna söker oftast efter lugn och ro medan torgets besökare främst efterfrågar kommersen. Men när man väl befinner sig på respektive plats så erbjuder både torget och parken många liknande egenskaper som gynnar vila och återhämtning.

Inledning

I den här uppsatsen ska jag studera hur offentliga rum kan fungera som viloplatser i staden. Det är många människor som ständigt är i rörelse där och därför är det viktigt att det finns platser de kan trivas på.

Bakgrund

I dagens samhälle lever vi i en miljö med snabbt tempo där vi har höga krav på att prestera och hinna med så mycket som möjligt. Vi utsätts ofta för höga ljudnivåer och många intryck som gör att vi känner oss trötta och stressade. Stress har en negativ påverkan på hälsan och risken för bland annat hjärt- och kärlsjukdomar ökar (Vårdguiden 2011).

För att vi ska må bra är det viktigt att det finns miljöer där vi kan vila och återhämta oss. Naturen har en lugnande inverkan på oss människor och den är därför en bra rekreativ miljö (Boverket 2007, s. 17). Om man ser till stadens offentliga rum så är naturen främst representerad i parker.

I stadens centrala delar är det många människor som dagligen rör sig och det finns därmed ett behov av rekreativa miljöer. Vårt beteende påverkas till stor del av hur de offentliga rummen är utformade. I stadsplanering är det därför viktigt att vara medveten om vilka aspekter som har en positiv inverkan på vårt beteende. Det är dessa aspekter som ska studeras närmare i den här uppsatsen. Jag som landskapsarkitektstuderande tycker det är viktigt att belysa frågan om hur de offentliga rummen fungerar som rekreativ miljö. Frågan är även av intresse för andra stadsplanerare och arkitekter.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att genom att analysera två offentliga rum, en park och ett torg, utifrån teorier om rekreation undersöka hur dessa platser kan fungera som rekreativa miljöer. Jag söker även svar på hur väl dessa miljöer kan komplettera varandra som rekreativ plats för stadens besökare.

Avgränsningar

De platser jag väljer att studera ligger i en stadskärna och har ett rikt folkliv eftersom det i denna typ av miljö finns ett behov av rekreativa miljöer. Utifrån de kriterierna väljer jag att studera Hoglands park och Stortorget/Klaipedaplatsen i Karlskrona som jag har god kännedom om sedan tidigare. I arbetet väljer jag att se Stortorget och Klaipedaplatsen som en gemensam plats eftersom de ligger precis intill varandra och har liknande egenskaper. Jag begränsar mig ytterligare genom att beskriva hela Stortorget och Klaipedaplatsen i inventeringen för att sedan fokusera på Klaipedaplatsen och en del av norra Stortorget i analysen. Anledningen är att den inzoomade delen är minst påverkad av buller och har störst folkliv.

Jag väljer att studera platserna beträffande deras rumslighet, klimatförhållanden, möblering, växtmaterial och ljudpåverkan. Jag studerar även vilka aktiviteter som tar plats där.

Bild 1. Flygfoto (eniro.se) över Karlskrona som visar platsernas centrala placering i staden. Det övre området är Hoglands park och det undre området är Stortorget/Klaipedaplatsen.

Metod

Uppsatsen bygger på en fallstudie av Hoglands park och Stortorget i Karlskrona. Jag inventerar platserna för att skapa en bild av deras uppbyggnad och användning. Därefter analyserar jag dem utifrån ett antal teoretiska utgångspunkter som jag tar fram genom en litteraturstudie om utemiljöer, uteaktivitet och naturens påverkan på människors hälsa.

Litteraturstudie

Jan Gehl är en dansk arkitekt och professor i urban design och har skrivit flera böcker med olika perspektiv på det offentliga rummet. I min litteraturstudie använder jag mig av hans verk *Livet mellem husene* (1980) för att få en bild av hur människor väljer att uppehålla sig i ett rum och vilka aktiviteter som återfinns där.

Som utgångspunkt för litteratursökningen om naturens inverkan på människors hälsa använder jag Ulla Myhrs litteraturoversikt *Utemiljö och hälsa* (2007). Utifrån den kan jag sedan lätt gå vidare till litteratur som är relevant för ämnet och uppsatsen. Jag använder texter av Roger Ulrich som är en amerikansk forskare inom landskapsarkitektur och stadsplanering med inriktning mot hur byggda och naturliga miljöer påverkar människor i avseende på hälsa, psykiskt välbefinnande och stress. Jag använder även texter av Patrik Grahn som är professor i landskapsarkitektur i Alnarp och har skrivit flera böcker om goda utomhusmiljöer.

Inventering och analys

För att få en bild av hur Hoglands park och Stortorget/Klaipedaplatsen i Karlskrona ser ut och fungerar gör jag en inventering av platserna.

Eftersom människoflöden ser olika ut beroende på dag väljer jag att utföra inventeringen vid två tillfällen och för att få ett jämförbart resultat använder jag ett fältprotokoll, som visas här nedan. I protokollet finns det utrymme att skriva en allmän beskrivning av hur det ser ut på platsen, hur den upplevs och vad människor gör där. Jag noterar även olika element och förutsättningar på platsen som exempelvis vilka ljud som hörs, rumslighet, vegetation och bebyggelse. Inventeringen är helt baserad på mina egna observationer utan några intervjuer med brukarna på platserna.

Utifrån fältprotokollet gör jag en platsbeskrivning av respektive plats och därefter analyserar jag dem var för sig utifrån de teoretiska utgångspunkterna för att sedan jämföra dem med varandra.

Teoretiska utgångspunkter

Uppsatsen bygger på ett antal teoretiska utgångspunkter om aktiviteter som finns i offentliga rum och om hur naturen påverkar oss människor. Dessa teorier är hämtade från min litteraturstudie av ovan nämnda författare. De aspekter som jag lyfter fram i detta avsnitt prövar jag sedan i en fallstudie.

Människors beteenden i urban miljö

I det här avsnittet presenteras skilda perspektiv på hur det offentliga rummet utnyttjas av sina besökare beroende på bland annat kantzoner och sittmöjligheter.

Kantzoner/uppehållszoner

Jan Gehl (1980, ss. 141-143) beskriver kantzoner som områdena i utkanten av ett rum, exempelvis längs en fasad eller ett skogsbryn, där man har god uppsikt över vad som händer på platsen. Enligt Gehl är det viktigt med bra kantzoner i offentliga miljöer eftersom det är dem vi i första hand väljer att uppehålla oss i. I kantzonerna har man ryggen skyddad så att det är lättare att hålla ett bekvämt avstånd till andra personer och skydda sin privata zon. Man är även mindre exponerad där än om man skulle uppehålla sig i mitten av rummet. Kantzoner bjuder därmed på en rad praktiska och psykologiska fördelar. Vi söker oss oftast till fasta punkter som nischer, hörn, portöppningar eller träd och det är först när alla sådana platser är upptagna som de öppna ytorna tas i besittning. (Gehl 1980, ss. 141-143).

Detaljrikedomen på en plats har stor betydelse för om man vill och kan uppehålla sig där. Gehl säger: ”Är rummet öde och tomt – utan bänkar, pelare, planteringar, träd osv., - och är fasaderna fattiga på detaljer – utan nischer, hål, portar, trappor osv. kan det vara mycket svårt att hitta en plats att uppehålla sig på.” (Gehl 1980, ss. 145).

Sittmöjligheter

Gehl (1980, ss. 139, 147) säger att det ställs större krav på bra sittplatser jämfört med bra ståplatser eftersom man oftast uppehåller sig längre sittande än stående på platser och man väljer därför sittplatserna med större omsorg. Han trycker också på att det är färre människor som under en längre stund väljer att uppehåller sig på en plats om det saknas sittplatser. Anledningen till att stanna upp minskar och människor väljer istället att bara passera platsen. Dessutom möjliggör sittplatser en rad andra viktiga kvalitetshöjande aktiviteter som att äta, läsa, sola, se på människor och att prata med den som sitter bredvid. (Gehl 1980, ss. 139, 147).

Gehl (1980, s. 151) säger att människor oftast väljer att sätta sig ner för att njuta av platsens kvaliteter, man vill njuta av rummet, platsen, vädret och av utsikten. Vid valet av sittplats har överblicken av omgivande aktiviteter stor betydelse men även sol- och vindriktning är avgörande faktorer. Platser i sol och med god utsikt över aktiviteter är därför de populäraste platserna. (Gehl 1980, s. 151).

För att ett offentligt rum ska fungera bra som uppehållsplats krävs därför att rummet erbjuder många sittmöjligheter. Brukarna ställer olika krav på sittplatserna, en del nöjer sig med att sitta på en dammkant eller på en gräsmatta, så kallade sekundära sittplatser, medan andra har betydligt högre krav och föredrar att sitta på en bänk eller en stol, så kallade primära sittplatser. Det är en fördel om det finns en blandning av primära och sekundära sittplatser i ett offentligt rum. Då finns det gott om sittplatser när det är mycket människor på platsen samtidigt som det inte ser öde ut med många tomma bänkar när det är få människor på platsen. (Gehl 1980, ss 151-154).

Att höra och att samtala

Gehl (1980, s. 159) skriver i sin bok att biltrafiken dränker mycket av de ljud som finns runtomkring oss, exempelvis fotsteg, röster och musik. Möjligheten att kunna höra andra ljud än biltrafik är viktig för det fysiska och psykiska välbefinnandet. Det är dessutom svårt att föra ett normalt samtal om ljudvolymen på en gata överstiger 60 dB, vilket den oftast gör om det kör biltrafik där. (Gehl 1980, s. 159).

Gehl (1980, ss 160-161) menar att möjligheten att kunna föra ett samtal i det offentliga rummet har stor påverkan på kvalitén på platsen. Det finns tre olika sorters samtal som kan föras i offentliga miljöer, samtal mellan de som går tillsammans, samtal mellan bekanta som möter varandra och samtal mellan personer som inte känner varandra sedan tidigare. De två första samtalsformerna ställer inte några större krav på omgivningen utan kan ta plats var som helst i staden. För att samtal ska uppstå mellan personer som inte känner varandra krävs däremot mer av omgivningen. Den typen av samtal sker vanligtvis där människor står eller sitter bredvid varandra och särskilt om de upplever eller gör samma sak. Man måste ha en god ursäkt till att prata med någon man inte känner och därför är det mindre vanligt att denna typ av samtal förs. (Gehl 1980, ss 160-161).

Gehl (1980, s. 162) anser att sittplatsers utformning har betydelse för om samtal ska gynnas. Bänkar placerade med ryggarna mot varandra hindrar samtal. En lång rak bänk eller flera bänkar stående bredvid varandra har också en hämmande verkan på samtal eftersom det är svårt att få kontakt med fler än de som sitter precis intill. Står bänkarna mitt emot varandra gynnas samtal eftersom kontakten mellan de som sitter där är stark. Men det kan även uppstå oönskade konversationer och Gehl anser därför att det är bättre att placera bänkarna i rät vinkel mot varandra för att skapa större flexibilitet. Då är det fortfarande lätt att föra ett samtal men det är också lätt att gå där ifrån om situationen skulle bli jobbig. (Gehl 1980, s. 162).

Ljudets påverkan på platsupplevelsen och återhämtningsförmågan

Ljudet har stor betydelse för hur en plats upplevs. Ulrich (1999, ss. 62-63) redogör för ett experiment som visar att urbana ljud som biltrafik har en negativ påverkan på upplevelsen av en plats medan naturliga ljud som fågelsång och vattenporl har en positiv inverkan. Experimentet gick ut på att ett antal personer fick titta på naturscener med tre olika bakgrundsljud för att se hur dessa påverkade helhetsupplevelsen. De fick höra ljud som fågelkvitter, vattenporl och vindsus. De fick även höra helikopterljud i 40 dB respektive 80 dB, vilket kan

jämföras med ett vanligt samtal som har en ljudvolym på 60-65 dB. Resultatet visar att platsupplevelsen och den upplevda återhämtande förmågan försämrades vid båda helikopterstörningarna även om det lägsta helikopterljudet inte uppnådde samma ljudvolym som ett vanligt samtal. Ulrich anser därför att mekaniska ljud från exempelvis biltrafik bör undvikas i så stor utsträckning som möjligt eller kamoufleras med naturljud som brusande vatten. (Ulrich 1999, ss 62-63).

Miljöernas betydelse för stressåterhämtning

Människan har under en lång tid utvecklats i naturen och har därför ett nedärvt anlag för att uppmärksamma och svara positivt på naturliga element som vegetation och vatten. Naturen har en lugnande inverkan på oss och vi har lättare att återhämta oss från stress om vi vistas i en naturmiljö jämfört med en urban miljö. Det beror på att vi har nedärvda gener från våra förfäder som utvecklade sin stresstålighet i naturen. De individer som återhämtade sig snabbast och bäst efter en stresssituation kunde snabbare fokusera på nya krävande situationer och gynnades därför i evolutionen. (Ulrich, Simons, Losito, Fiotorio, Miles, & Zelson 1991, ss. 51, 205).

Återhämtning av den riktade koncentrationen

Grahn (2008, ss 2-3) berättar i sin text om två system i hjärnan som registrerar all information som kommer till oss. Informationen måste sorteras, vägas och prioriteras för att hjärnan sedan ska kunna fatta ett beslut med en handling som följd. Systemet som sköter denna bearbetning kallas för riktad koncentration och har en begränsad kapacitet. Störande intryck som buller, reklam eller egna tankar måste först sorteras bort innan hjärnan kan bearbeta den viktiga informationen som leder fram till en handling. När koncentrationsförmågan fungerar optimalt stängs störande intryck av och man kan helt fokusera på det man ska. Om mycket av den riktade koncentrationens kapacitet däremot måste användas för att stänga av störningar finns det för lite energi kvar till sortering, prioritering, beslut och handling. Vi blir irriterade, har svårt att fatta beslut, svårt att genomföra det som beslutats och vi blir trötta och utmattade. (Grahn 2008, ss 2-3).

Det andra systemet sköter den spontana uppmärksamheten och registrerar information som inte ställer några krav mer än att finnas, exempelvis blomdoft eller fågelkvitter. Därmed kostar registreringen ingen energi utan leder istället till nyfikenhet, fascination och intresse. (Grahn 2008, ss. 2-3).

Det finns forskning som visar att vistelse i naturmiljöer stimulerar återhämtningen av den riktade koncentrationen. Anledningen är att den riktade koncentrationen främst används i stadsmiljöer medan den spontana uppmärksamheten främst används i naturmiljöer. I en naturmiljö kan därför den riktade uppmärksamheten vila och istället fokusera på att reda ut tankar och problem som vi bär på. Därför är det en fördel om naturområdena är väl avskärmade mot den urbana miljön och dess krav. (Grahn 2008, s. 3).

Resultat

I detta avsnitt presenterar jag resultatet från inventeringen av Hoglands park och Stortorget/Klaipedaplatsen i Karlskrona följt av min analys av platserna utifrån de teoretiska utgångspunkterna. Avslutningsvis jämför jag platserna för att se om de kan fungera som rekreativa miljöer och hur de i så fall kan komplettera varandra.

Den första inventeringen av platserna gjordes en solig och vindstilla tisdag i slutet av april och den andra inventeringen gjordes en mulen men varm lördag samma vecka. Båda dagarna var det mycket människor i rörelse.

Inventering av Hoglands park

Hoglands park är Karlskronas centralt belägna stadspark som anlades i början av 1800-talet och är i barockstil. Parken är orienterad i nord-sydlig riktning och utgörs av ett öppet avlångt rum i mitten som ramas in av höga träd. Det öppna rummet består av två stora gräsmattor kantade av blomsterplanteringar och i den södra gräsmattan finns en rektangulär damm med porlande fontäner. Mellan gräsmattorna ligger parkens centrala mittpunkt med en gräsrundel med blomsterplanteringar och en staty i mitten. Här står även två rader med bänkar vända mot söder längs med gräsmattornas kortändar. Längs gräsmattornas långsidor står bänkar omsluta av åtta bokhäckar som skänker svalkande skugga. Över hela parken ligger ett symmetriskt gångstråk som sträcker sig mellan träden och gräsytor. Längs dessa gångar står bänkar en och en med jämna mellanrum. I parkens södra ände står en scen vänd ut mot det öppna rummet och framför denna finns flera bänkrader. Intill scenen finns en lekplats och två kiosker med uteservering. Även om parken inte är stor lyckas den lummiga vegetationen till stora delar skärma av den omkringliggande bebyggelsen. Runt hela parken går en bilgata och bullret från trafiken når in till kärnan av parken. Beroende på hur mycket trafik det är, så är bullerpåverkan olika stor. Under inventeringstillfället var det mer buller på vardagen jämfört med helgdagen.

Bild 2. Plankarta (Karlskrona Kommun) över parken som visar det öppna rummet med två stora gräsmattor kantade av blomsterplanteringar. I parkens ytterkanter står omslutande vegetation, främst i form av träd.

Bild 3. Parkens öppna avlång rum med gräsmattor i mitten kantade med bokräcksomslutna sittplatser och scenen i fonden sedd från parkens centrala mittpunkt.

Bild 4. Sittplatser omslutna av klippta bokhäckar med utsikt över parkens öppna rum.

Bild 5. En del parkbesökare väljer att sitta på de öppna gräsytorerna medan andra föredrar bänkarna som är återfinns på flera platser i parken.

Analys av Hoglands park

I parken finns gott om kantzoner att uppehålla sig i, tack vare vegetationen som skapar ett bryn mellan det öppna och det slutna. Står man i brynet har man god uppsikt över vad som händer på platsen samtidigt som man själv står skyddad med vegetationen i ryggen. Det finns även andra uppehållszoner som träd, vägkorsningar och parkens entréer där man kan stå om man exempelvis väntar på någon.

En anledning till att det är mycket människor som uppehåller sig på platsen är att det finns gott om sittplatser, både primära och sekundära, med hög kvalitet. Från alla bänkar som står i parkens öppna mittenrum har man god överblick över området. Bänkarna längs med rummets långsidor är dessutom omslutna av bokhäckar vilket gör att man blir mindre exponerad när man vistas där.

Den södra bänkraden som står i parkens centrala mittcirkel står i kantzonen som skapas mellan gräsmattan och grusgången. Där har man god översikt över de aktiviteter som sker runtomkring eftersom man befinner sig i utkanten av ett rum i rummet. En nackdel är att man inte har något skydd i ryggen, istället är det öppet för människor att gå bakom bänkarna.

Den norra bänkraden har samma egenskaper som den södra men här är ryggen skyddad av att en gräsmatta tar vid precis bakom. Människor kan därmed inte röra sig obehindrat precis bakom bänkarna.

De öppna gräsytorerna, dammkanten och sockeln till den centralt placerade statyn fungerar som sekundära sittplatser och när vädret tillåter är dessa väl använda.

Samtal hindras inte av biltrafik som kör runt parken eftersom bullernivån inte överstiger en normal samtalsnivå. Däremot försvårar bänkarnas placering samtal som sker mellan fler än två personer eftersom alla bänkar i parken är placerade på rader utan någon vinkel emellan. Denna typ av samtal är istället lättare att föra på gräsmattorna där kontakten mellan de inblandade blir större eftersom man kan vända sig mot varandra.

Det är alltid svårt att starta en konversation med en person man inte känner. Det som gynnar denna samtalsform i parken är att det händer mycket aktiviteter här. Då är det lättare att finna en ingång till att starta ett samtal med en främmande person som sitter bredvid på bänken.

Klimatet i parken är bra då det finns skyddande vegetation runt om och många bänkar är riktade mot den värmande solen. Det är faktorer som har betydelse för om man väljer att uppehålla sig på platsen. De flesta bänkarna är placerade i det öppna rummet där solen når ner. Det finns även alternativa sittplatser i skugga i form av de bokhäckomslutna sittplatserna och många av sittplatserna längs gångarna i utkanten av parken under höga träd som skyddar mot solen.

Platsen har kvaliteter som kan jämföras med naturen, det finns mycket vegetation och man kan höra naturljud som fågelkvitter och vattenporl. Enligt Grahn (2008, ss 2-3) inger dessa egenskaper lugn och vi kan finna återhämtning på platsen eftersom många av intrycken vi får här registreras av den spontana uppmärksamheten samtidigt som den riktade koncentrationen kan vila. Enligt Ulrich et al. (1991, ss. 51, 205) gynnas även stressåterhämtningen i denna typ av miljö eftersom vi har utvecklats evolutionärt i naturmiljöer. Men i detta fall

hämmas den till viss del på grund av bilbullret som når in i parken (Ulrich 1999, ss 62-63).

Inventering av Stortorget i Karlskrona

Stortorget ligger i centrala Karlskrona och omgärdas av stora äldre byggnader som Fredrikskyrkan, Heliga Trefaldighetskyrkan och Rådhuset. Torgets mitt definieras av en cirkel med blomsterplanteringar vari en staty av Karl XI står. Rakt norr ut från denna cirkel ligger Klaipedaplatsen som är ett litet torg vid sidan om Stortorget. Där finns det uteserveringar, bänkar och en damm med en fontän som skapar ett porlande ljud på platsen. Klaipedaplatsen fungerar som anslutning mellan Stortorget och Ronnebygatan som är en gångata och stadens huvudsakliga shoppingstråk. Framför Fredrikskyrkan sker torghandel i varierande utsträckning med störst koncentration på lördagar. Torgytan framför Rådhuset fungerar istället till största delen som bilparkering tillsammans med den södra delen av torget och torgytan precis norr om Fredrikskyrkan. Bilarna som kör i området är koncentrerade till den västra och den södra delen av torget. Gångtrafikanterna har alltså en stor yta att röra sig på där biltrafik inte förekommer. Biltrafikens sporadiska buller hörs till Klaipedaplatsen men är det mycket människor på platsen hörs istället ett lätt sorl av röster.

Det finns flera sittmöjligheter på platsen både på uteserveringar och på bänkar. Många bänkar är placerade mot en sydvänd husfasad, några står med ryggstöden mot varandra och några är placerade i grupper om tre, där bänkarna står med nittio graders vinkel mot varandra. Från alla bänkar har man god överblick på vad som händer på platsen. Intill sittplatserna finns blomsterurnor som bidrar med vegetation och mjukar upp den annars hårdgjorda miljön. Under inventeringstillfällena var det fler fotgängare i rörelse under lördagen jämfört med vardagen.

Bild 6. Flygfoto (eniro.se) över Stortorget/Klaipedaplatsen. Det inzoomade området som analysen berör är markerat med en röd inramning. De parkerade bilarna inom detta område är vid inventeringstillfället ersatta av bänkar som visas i bild 7 och 8. Gågatan, Ronnebygatan, är markerad med en prickad linje.

Bild 7. Bänkar placerad längs med en sydvänd fasad med blomsterurnor emellan. Bänkarna framför dessa står med rät vinkel mot varandra vilket gynnar samtal.

Bild 8. Bänkar placerade i vinkel mot varandra gynnar samtal. I bakgrunden syns även torghandel och bilparkering som samsas om torgets yta.

Bild 9. Klaipedaplatsen med uteserveringar längs fasaderna, bänkar i mitten och en fontän med en sittvänlig kant.

Analys av Stortorget i Karlskrona

Det finns många bänkar på platsen och flera av dessa är placerade längs en söderfasad. Placeringen uppfyller flera bra kvaliteter för att det ska bli välanvända och populära sittplatser. Bänkarna är placerade i kanten av ett stort rum vilket innebär att man har god överblick över vad som händer runt omkring samt att man har skydd i ryggen vilket gör att det känns tryggt att uppehålla sig på platsen. Dessutom skapas ett bra mikroklimat intill husfasaden. Både solen och den solvarma fasaden värmer samtidigt som platsen är skyddad från nordanvinden.

På platsen finns också flera fasta punkter, som dammen, uteserveringarnas staket, fasadhorn och blomsterurnor, där det är lämpligt att uppehålla sig om man exempelvis ska stå och vänta på en bekant.

Samtal av olika slag kan obehindrat ta plats utan att dränkas i bilbuller tack vare att biltrafiken kör i låga hastigheter och är lokaliserad till utkanten på torgets västra, södra och östra sida.

En del bänkar är placerade i nittio graders vinkel mot varandra vilket enligt Gehl (1980, s. 162) gynnar samtal eftersom det är lätt att ha ögonkontakt med fler personer samtidigt. Bänkplaceringen ökar även chansen till att samtal mellan personer som inte känner varandra sedan tidigare uppstår samtidigt som det är lättare att undvika oönskad kontakt om man så önskar. De bänkar som är placerade med ryggstöden mot varandra försvårar istället samtal.

De många uteserveringarna ger goda möjligheter till att föra ett samtal på platsen. Där har man dessutom god uppsikt över vad som händer runtomkring samtidigt som förhållandena gör att man inte själv är exponerad.

Det finns många primära sittplatser av olika slag men det råder brist på sekundära sittplatser, dammkanten är de som finns.

Denna mångfald av valmöjligheter gör det lätt för människor att uppehålla sig på platsen.

Jämförelse mellan Hoglands park och Stortorget/Kaipedaplatsen

Vid en jämförelse av de båda platserna finner jag ett stort antal likheter. Både i Hoglands park och på Stortorget förekommer buller. Ulrich (1999, s. 63) säger att bilbuller har en negativ påverkan på hur vi upplever en plats estetik men framförallt påverkas vår återhämtningsförmåga negativt. I en stad är det svårt att skapa helt bullerfria miljöer men att skapa gågator, bilfria torg och parker som bättre skärmas av mot trafiken är ett steg mot en lugnare stad. Ju mindre buller som förekommer i ett offentligt rum desto högre kvalitet med avseende på rekreation får rummet.

På båda platserna finns goda kantzoner och sittmöjligheter. Gehl (1980, s. 145) säger att dessa kvaliteter är en förutsättning för att människor ska välja att uppehålla sig på en plats. Båda platserna är därmed bra exempel på hur stadsplanerare genom att skapa bra sittplatser och uppehållszoner även skapar ett offentligt rum som många människor använder. En grund för att ett offentligt rum ska fungera som en rekreativ miljö är att det finns möjlighet för människor att stanna upp. Det är först då vi kan få vila.

Även om båda platserna erbjuder liknande möjligheter till att uppehålla sig på respektive plats genom kantzoner och sittmöjligheter så har människor olika syften med att besöka dem. I detta avseende kompletterar parken och torget varandra genom att parken i första hand erbjuder vila och lugn medan torget i första hand erbjuder kommers. Det är ändå viktigt att platsen erbjuder sittmöjligheter och lugn i viss grad eftersom vi ofta rör oss i stressande och uttröttande miljöer.

Den största skillnaden mellan platserna är närvaron av vegetation, som enligt Ulrich och Grahn har stor inverkan på vår återhämtning från stress och uttröttnings. Parken har genom vegetationen en starkare rekreativ egenskap gentemot torget.

Det finns inga problem med att föra ett samtal på någon av platserna och det är en viktig egenskap för det sociala livet i de offentliga rummen. Samtal kan även ha en lugnande effekt, man slappnar av och tänker inte på de problem och krav som eventuellt finns.

Diskussion

Syftet med uppsatsen har varit att undersöka om en park och ett torg kan fungera som rekreativa miljöer. Genom litteraturstudier har jag tagit fram olika teorier om hur miljöer bör se ut för att vi ska trivas och må bra i dem. Dessa teorier har jag sedan haft som utgångspunkt när jag analyserat Hoglands park och Stortorget/Klaipedaplatsen i Karlskrona. Resultatet tyder på att offentliga rum har störst rekreativt värde om det finns vegetation och om ljudvolymen är så låg som möjligt. Platser med goda uppehållszoner men som saknar vegetation kan också fungera som rekreativa miljöer i viss utsträckning.

Jag ställde mig även frågan om hur väl dessa miljöer kan komplettera varandra i en stad. Resultatet antyder att det är viktigt med både parker och torg eftersom de till viss del fyller olika syften. Ett bilfritt torg med mycket sittplatser erbjuder en kort stunds vila under shoppingturen medan en park kan erbjuda vila under en längre tid för dem som eftersöker det.

Metoddiskussion

Det finns mycket mer litteratur inom ämnet än vad jag använder men kursens tidsbegränsning gör att jag väljer att studera texter skrivna av Jan Gehl, Roger Ulrich och Patrik Grahn. De är alla framstående inom ämnet och berör de delar som jag finner intressant för denna uppsats.

Genom inventeringen som jag gör en vardag respektive en helgdag vill jag ta reda på platsernas rumslighet, klimatförhållanden, möblering, växtmaterial, ljudpåverkan och vilka aktiviteter som finns. Om jag skulle gjort om inventeringen skulle jag besökt platsen under flera tidpunkter på dagen för att studera vilka aktiviteter och ljud som återfinns på platsen eftersom detta kan skilja sig åt beroende på klockslag. Jag hade även lagt mer fokus på att studera rörelsemönster och varför människor väljer att besöka platsen genom observationer och enkla intervjuer med besökarna.

En av mina teoretiska utgångspunkter säger att bullernivån har betydelse för rekreation. Jag väljer att själv uppskatta hur mycket platserna påverkas av buller,

exempelvis om det dränker samtal. Ett annat sätt att inventera buller är att använda mätinstrument för att få en exakt bullerljudnivå.

Möjliga felfällor i metoden är inventeringen av aktiviteter och ljud på platserna eftersom de endast inventeras vid två tillfällen och inte vid flera tidpunkter under dagen.

En annan eventuell felkälla är att jag har god lokalkännedom om båda platserna eftersom jag har växt upp i Karlskrona. På grund av min erfarenhet och relation till platserna kan jag omedvetet lyfta fram vissa av deras egenskaper framför andra. Om någon annan skulle utföra samma inventering och analys skulle den säkert se annorlunda ut.

Resultatdiskussion

Platserna jag studerat är två av de folkrikaste platserna i Karlskrona och en avgörande faktor är deras centrala placering i staden. Om de hade legat en kilometer utanför Karlskronas stadskärna är det inte säkert att de hade varit lika välbesökta. Det krävs att platserna är lättillgängliga för att de ska användas. I det här fallet är det många människor som dagligen passerar platserna utan att ha dem som mål och om utformningen är bra kommer många människor automatiskt att använda dem. Eftersom det ständigt rör sig mycket människor i de centrala delarna av en stad är det viktigt att det finns lugna platser där som kontrast till den ofta stressiga miljön med mycket bilar och höga ljud. Genom att skapa fler gågator och bilfria torg gers det mer utrymme för återhämtning i staden. Även om det är svårt att skapa helt bullerfria platser i en stad måste det ändå var det vi stadsplanerare strävar efter i vårt arbete med planeringen.

Reflektioner

En av de saker som har varit intressant med det här arbetet och som jag kommer ta med mig i mitt vidare arbete som landskapsarkitekt är att möbleringen och utformningen av en plats har stor betydelse för om människor kommer använda den eller inte. Utan att vi tänker på det väljer vi att uppehålla oss på vissa platser medan vi inte lägger märke till och går förbi andra. Det jag som landskapsarkitekt vill skapa är platser som människor trivs på och kommer ihåg. Därför är det viktigt att ha kunskap om vilka strukturer som har en positiv inverkan på människors val av uppehållsplatser.

I arbetet har jag valt att jämfört två offentliga rum i en stad utifrån teorier om bland annat uppehållszoner och rekreativa värden för att se hur dessa kan fungera som rekreativa platser. En annan vinkel är att jämföra en stadspark med ett naturområde med starka rekreativa värden. Genom att studera vad det är i den naturliga miljön som människor dras till och väljer att uppehålla sig vid kan vi få ny kunskap om hur parkernas strukturer kan utvecklas för att bli en bättre rekreativ plats.

En annan sak jag reflekterat över under arbetets gång är att användningen av de offentliga rummen i Sverige varierar mycket över året. På sommarhalvåret fungerar de ofta som uppehållsplatser där vi kan återhämta oss medan de under vintern oftast bara passeras. Ett ämne att arbeta vidare med är att studera vilka förutsättningar som krävs för att människor ska uppehålla sig i de offentliga rummen även under vinterhalvåret.

Referenslista

- Boverket. (2007). *Bostadsnära natur: inspiration och vägledning*. [Elektronisk]
Karlskrona: Boverket publikationsservice. Tillgänglig:
http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2007/Bostadsnara_natur.pdf [2011-06-02]
- Gehl, J. (1980). *Livet mellem husene: udeaktiviteter og udemiljøer*. 2., rev. udg.
Copenhagen: Arkitektens forl.
- Grahn, P. (2008). *Terapiträdgården på Alnarp*. [Elektronisk] Vårdalinstitutet –
Institutet för vård och omsorgsvetenskap. Tillgänglig:
http://www.vardalinstitutet.net/sckv/pg_terapitradgard.pdf [2011-06-02]
- Myhr, Ulla (2007). *Utemiljö och hälsa*. Stockholm: Arkitekternas forum för
forskning och utveckling (Arkus).
- Ulrich, R. (1999). *Effects of Gardens on Health Outcomes: Theory and Research*.
[Elektronisk] I: Barnes & Cooper Marcus (Red.) *Healing Gardens: therapeutic
benefits and design recommendations*. New York: Chichester Wiley. Kap. 2.
- Ulrich, RS. Simons, RF. Losito, BD. Fiotorio, E. Miles, MA. & Zelson M.
(1991). *Stress recovery during exposure to natural and urban environments*.
Journal of environmental psychology. 11:201-230
- Vårdguiden. [elektronisk] Tillgänglig: <http://www.vardguiden.se/Sjukdomar-och-rad/Omraden/Sjukdomar-och-besvar/Stress/> [2011-05-30]